

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

I. Az új törvény megalkotásának szükségessége

Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény (a továbbiakban: ÁBTL tv.) az elfogadása óta több olyan szabályozási hiányosságot hordoz, amely a történeti kutatások gyakorlati feltételeit és a múlt feltárásához kapcsolódó társadalmi célok érvényesülését egyaránt elnehezíti, mindezek miatt a szabályozás átfogó újragondolása indokolt.

A téma különös aktualitását adja, hogy 2026-ban az 1956-os forradalom és szabadságharc 70. évfordulójára emlékezünk. Erre is figyelemmel a Kormány nem az ÁBTL tv. részleges módosítását, hanem új törvény megalkotását javasolja. Az új szabályozás ennek megfelelően nem pusztán technikai jogalkotási lépés, hanem a múlt feltárásához való társadalmi viszonyulás megújítását is kifejezi.

A tervezet célja, hogy a történeti iratokhoz és dokumentumokhoz való hozzáférés kiszélesítésével elősegítse a tudományos kutatást, erősítse a társadalmi bizalmat, megteremtse a tudás gyarapításának feltételeit, és így hozzájáruljon a nemzeti emlékezet hiteles megőrzéséhez. A nyilvánosság bővítése ugyanakkor nem járhat az érintettek alapvető jogainak sérelmével: az emberi méltóság, a magánélet tiszteletben tartása és a személyes adatok védelme a szabályozás során alapvető követelmény. A történeti kutatásnak és a közérdekből nyilvános információk megismerésének a szabadságát ezért olyan garanciák mellett kell érvényesíteni, amelyek az érintettek jogait és jogos érdekeit is megfelelően védik.

A szabályozás e célok érdekében korszerű, a digitális technológiák lehetőségeit is felhasználó keretet alakít ki az iratok hozzáférhetősége, kutathatósága és hosszú távú megőrzése érdekében. Az új törvény a tervezet szerint 2026. október 20-án lép hatályba.

II. A tervezet főbb tartalmi elemei

1. Egyes adatok proaktív nyilvánosságra hozatala

A tervezet egyik alapvető célja, hogy a történeti kutatások megkönnyítése mellett az állambiztonsági hálózat működésével összefüggésben nyilvántartott személyek meghatározott adatai bárki számára online elérhetővé váljanak. A valódi nyilvánosság biztosítása érdekében a tervezet elhagyja a „hálózati személy” fogalmát, és helyette olyan személyi kört határoz meg, amely azokat foglalja magában, akik nem megfigyeltként vagy áldozatként, hanem az állambiztonsági hálózat működésével összefüggésben kerültek az állambiztonsági nyilvántartásokba.

E cél megvalósításának legalkalmasabb eszköze, hogy az úgynevezett hatos kartonok, a B-dossziék, a B-naplók és a mágnesszalagok nem minősített leíró adatai – az áldozatok személyiségi és kegyeleti jogaira is figyelemmel – a tervezet hatályba lépését követően közérdekből nyilvános adatként hozzáférhetővé válnak: a hatos kartonok és a mágnesszalagok nem minősített leíró adatai 2026. október 20-án, a B-dossziék és a B-naplók folyamatosan, de legkésőbb 2026. december 31-ig. A közérdekből nyilvános adat minőségét az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 3. § 6. pontja alapozza meg.

A hatos karton az állambiztonsági hálózati nyilvántartás részeként a beszervezett, illetve a sikertelenül beszervezni próbált személyekről kiállított, 6-os számmal jelölt karton. A karton első oldala jellemzően a beszervezett személyes adatait, hátoldala pedig a beszerzésre vonatkozó adatokat

tartalmazza. A hatos kartonok esetében a tervezet a kartonok tartalmának lényegében teljes nyilvánosságra hozatalát írja elő az érintett személyi azonosítója (személyi száma), valamint az egészségi állapotára, kóros szenvedélyére, szexuális életére vagy szexuális irányultságára vonatkozó utalások kivételével.

A B-dosszié a beszervezett, illetve a sikertelenül beszervezni próbált személyre vonatkozó iratanyag összegyűjtésére szolgáló dosszié. Ilyen irat lehet különösen a fényképes kérdőív, az adatlap, az önéletrajz, a környezettanulmány, a beszerzési nyilatkozat, a beszerzés lefolyásáról szóló jelentés, a kiképzési terv, valamint a kapcsolattartási módszerekről készült jelentés. A B-dossziék esetében a nyilvánosan hozzáférhető adattartalom alapvetően az érintett személyre vonatkozó adatokra terjed ki; harmadik személyek adatai főszabály szerint nem kerülnek nyilvánosságra a beszerzési folyamatban részt vevő hivatásos állomány adatai kivételével. A B-napló a B-dossziék irattározásakor használt nyilván tartó könyv.

A mágnesszalagon tárolt adatok az állambiztonsági szolgálatok által az Egységes Gépi Prioráló Rendszerben kezelt adatokról archiválási céllal, mágnesszalag adathordozón készített fizikai másolaton található adatok.

A tervezet hatálya kiterjed minden, az állam tulajdonában lévő fenti adatra, ezért a tervezet azt is előírja, hogy minden természetes és jogi személy, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet köteles a tervezet hatálya alá tartozó, jogellenesen birtokában lévő iratokat – ideértve azok másodpéldányait és másolatait is – a törvény hatálybalépését követően átadni az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (a továbbiakban: Levéltár). Az átadási kötelezettség elmulasztása az eset körülményeitől függően büntetőjogi következményekkel járhat: minősített adat esetén a minősített adattal visszaélés, minősített adatnak nem minősülő személyes adatok esetén pedig a személyes adattal visszaélés bűncselekményének gyanúja merülhet fel.

2. Civil kontroll jellegű közreműködés a minősített adatok felülvizsgálatában

A hatályos ÁBTL tv. 2. § (2) bekezdése alapján a törvény hatálya alá tartozó iratokban található minősített adatokat a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvényben (a továbbiakban: Mavtv.) meghatározott felülvizsgálaton túl legalább ötévente felül kell vizsgálni. A jelenlegi szabályozás ugyanakkor lehetővé teszi a minősítés fenntartását, ha annak törvényi feltételei fennállnak. A gyakorlatban problémát okozott, hogy az ötévenkénti felülvizsgálat sok esetben nem vezetett érdemi mérlegeléshez, hanem a minősítések fenntartása automatikussá vált.

A Kormány céljának megvalósítása érdekében ezért szükséges a minősített adatokat tartalmazó iratok érdemi áttekintése és a minősítések tényleges felülvizsgálata. A tervezet – az ÁBTL tv. módosítására irányuló T/274. számú törvényjavaslattal összhangban – létrehozza a Minősített Iratok Felülvizsgálatát Segítő Tanácsadó Bizottságot (a továbbiakban: Bizottság). A Bizottság feladata, hogy konkrét javaslatokkal segítse a minősítők felülvizsgálati tevékenységét, és a tevékenységéről a nyilvánosságot is tájékoztassa.

A Bizottság tizenegy tagból áll. Mivel a Bizottság rendeltetése a minősített iratok felülvizsgálata feletti civil kontroll erősítése, a tervezet külön szabályozza a tagok minősített adatokhoz való hozzáférését.

A nemzetbiztonsági szolgálatok a kezelésükben álló, a tervezet hatálya alá tartozó minősített iratokról tételes jegyzék útján számolnak be a Bizottságnak. Ez biztosítja, hogy a Bizottság tényleges képet kapjon a felülvizsgálattal érintett minősített iratok köréről. A Bizottság a tevékenységét főszabály szerint a felülvizsgálendő minősített iratokat kezelő nemzetbiztonsági szolgálat székhelyén vagy az iratok őrzésére szolgáló más helyen végzi.

A Bizottság a vizsgálata alapján javaslatot tehet a minősítőnek arra, hogy haladéktalanul szüntesse meg azoknak az iratoknak a minősítését, amelyek esetében a minősítés fenntartását a törvényi rendelkezések alapján nem tartja indokoltnak. A javaslat a minősítő döntési hatáskörét nem veszi át, de a minősítőt soron kívüli felülvizsgálatra kötelezi. A minősítő köteles a Bizottság intézkedési javaslatát megvizsgálni, a minősítést soron kívül felülvizsgálni, és annak eredményéről tételesen beszámolni a Bizottságnak, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok irányításáért felelős minisztereknek.

3. A történeti kutatások feltételeinek javítása

A tervezet a történeti kutatások megkönnyítése érdekében felülvizsgálja, illetve elhagyja a hatályos ÁBTL tv. több olyan fogalmát és jogintézményét, amely a kutathatóságot indokolatlanul szűkítette. Így különösen szükségessé válik a „hálózati személy” és a „közszerelő” fogalmának újragondolása, a zároltatási lehetőség megszüntetése, valamint a kutatási eljárás egyszerűsítése és egyes védelmi idők csökkentése.

A tervezet fontos újítása, hogy a kutatókra a jövőben nem az ÁBTL tv. különös szabályai, hanem a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény (a továbbiakban: Ltv.) általános levéltári kutatási szabályai alkalmazandók azzal, hogy a Levéltár esetében támogató állásfoglalás csatolása sem szükséges. Ez a megoldás szélesebb hozzáférést biztosít a Levéltárban kezelt iratokhoz, és lehetővé teszi, hogy a kutatók a védelmi idő lejártá előtt is lényegesen nagyobb körben ismerhessék meg a kutatáshoz szükséges adatokat.

A tervezet emellett az Ltv. általános védelmi idejét – azokban az esetekben, amikor az érintett halálozási időpontja ismert – 30 évről 5 évre csökkenti. Ez nemcsak a tudományos kutatók, hanem a tudományos kutatóknak nem minősülő érdeklődők számára is szélesebb körű hozzáférést tesz lehetővé a Levéltárban kezelt iratokhoz, és ezzel elősegíti az elmúlt rendszer működésének hitelesebb, részletesebb és társadalmilag szélesebb körben megismerhető feltárását.